

Talijansko odvjetništvo dokazuje: Ugljen ubija

Razgovarala: Marina Kelava, H-Alter

Sudskom odlukom zatvorena je termoelektrana na ugljen u talijanskom Vado Ligureu, a 86 osoba, uključujući brojne lokalne i regionalne dužnosnike, tereti se za smrt 442 ljudi, koji su preminuli od raznih respiratornih i kardiovaskularnih bolesti. „Ovaj slučaj mogao bi imati velike posljedice na cijeli europski sustav pravnog tretiranja kriminala povezanog s okolišem i zdravljem“, kaže Antonio Tricarico iz udruge *Re:Common*.

*Slučaj termoelektrane na ugljen Vado Ligure, smještene usred naseljenog područja na rubu grada Savone na sjeverozapadu Italije, pokazuje kako ni u Europskoj uniji građani nisu zaštićeni od teškog zagađenja okoliša. Dok su stanovnici umirali od teških bolesti u postotku koji znatno odskake od ostalih dijelova Italije, institucije nadležne za nadzor desetljećima su tvrdile kako je sve u redu s radom te elektrane te kako ista posluje u okviru svojih dozvola. Kada je 2008. godine tvrtka Tirreno Power, vlasnik termoelektrane, najavila planove za gradnju novog bloka na ugljen, skupina građana, uglavnom članova obitelji ljudi koji su oboljeli, prekinula je šutnju i podnijela tužbu državnom odvjetniku u Savoni. Time je počela višegodišnja istraga koja je na vidjelo iznijela duboku spregu uprave termoelektrane i svih razina vlasti koji su dogovarali namjerno kršenje raznih standarda emisija štetnih plinova. Brojni su razgovori snimljeni, termoelektrana u međuvremenu sudskom odlukom zatvorena, a optužnica koju je podnijelo državno odvjetništvo na čelu s **Francantonijom Granerom** tereti 86 ljudi, od zaposlenika termoelektrane do raznih dužnosnika, za smrt 442 ljudi između 2000. i 2007. izazivanjem namjerne ekološke katastrofe. Sada se očekuje odluka suca je li odvjetništvo priložilo dovoljno dokaza za ove teške optužbe. O tome kako su tekle istraga i pravna bitka i kakve bi posljedice na cijeli europski pravni sustav mogao imati ovaj slučaj, razgovarali smo s **Antonio Tricaricom** iz udruge *Re:Common* <http://www.recommon.org/>, koja je građanima Vado Ligurea pružala stručnu pomoć, najviše u povezivanju s francuskim aktivistima, s obzirom da je tvrtka u Vado Ligureu u vlasništvu francuske korporacije. Tricarico je o ovom slučaju prošloga tjedna govorio i u Puli, na tribini u organizaciji Zelene Istre pod nazivom "Kobni lanac ugljena – od Kolumbije do Italije i Hrvatske".*

Istraga je u Vado Ligureu pokrenuta tek nakon inicijative građana. Kako je tekao taj proces i zašto je bitno da su baš građani aktivirali institucije?

Već 2007. godine grupa građana koja se organizirala u inicijativu pod nazivom *Uniti per la salute* (Ujedinjeni za zdravlje) <http://unitiperlasalute.blogspot.hr/>, podnijela je pritužbu, ali glavni tužitelj tada nije djelovao. Kada su građani, uglavnom članovi obitelji oboljelih, sljedeće godine podnijeli novu tužbu, istraga je ipak pokrenuta i trajala je najmanje četiri godine do trenutka kada je sudac naredio zatvaranje termoelektrane. Dakle, sve je počelo od građana. U Italiji se ne događa baš često da odgovorni stvarno djeluju nakon pritužbe građana iako je to po ustavu njihova obaveza kada je riječ o kaznenom djelu. To što su građani otvorili slučaj je također jako važno i zato jer u slučaju da dođe do suđenja, i oni mogu iznositi dokaze.

Tužiteljstvo je uložilo puno vremena i novca u ovu istragu koja je trajala godinama. Na što se istraga koncentrirala i na kojim se dokazima se na kraju temelji optužnica?

Tužiteljstvo je angažiralo nekoliko vanjskih stručnjaka koji su vršili procjenu stvarnih

utjecaja određenih zagađivača koji su strogo povezani sa spaljivanjem ugljena. Pokušali su dobiti neke podatke od postojećih institucija, no na kraju su morali provesti vlastiti monitoring. Stručnjaci su klasificirali teritorij s obzirom na rasprostranjenost zagađivača, gledali su i sediment na dnu mora jer je termoelektrana u blizini mora te neke druge parametre. Drugi tim stručnjaka je prikupljao epidemiološke podatke. Prikupili su sve podatke o hospitalizacijama djece i odraslih za sedam različitih respiratornih i kardiovaskularnih bolesti. Nisu uključivali rak i neke druge bolesti, jer je sa znanstvene strane lakše dokazati direktnu vezu između sagorijevanja ugljena i tih štetnih elemenata i respiratornih i kardiovaskularnih bolesti. U slučaju, primjerice, raka se može govoriti i o drugim uzrocima, pa su zato uzeli u obzir samo ove bolesti. Izračunali su broj umrlih, te podatke spojili u kartu koja pokazuje korelaciju rasprostranjenosti tih elemenata zagađenja i smrti. Tako su dobili snažne dokaze da se bolesti češće javljaju tamo gdje je koncentracija zagađenja veća. Zatim su isključili i utjecaje drugih izvora zagađenja korištenjem statističkih metoda. Na kraju 2013. završili su procjene koje su na kraju utvrdile kako je najmanje 442 ljudi između 2000. i 2007. umrlo od tih sedam vrsta bolesti koje su dovedene u vezu s radom termoelektrane.

Značajno je i to što su liječnici iz Liječničke komore javno počeli govoriti o zdravstvenom utjecaju termoelektrane. To se u Italiji isto ne događa često, da liječnici progovore.

Kako je došlo do sudske zabrane rada termoelektrane?

Tužiteljstvo je provelo i klasičnu istragu preko policije i kroz prisluškivanje telefona menadžera tvrtke. 2012. je tvrtka uspjela dobiti novu okolišnu dozvolu za novi blok termoelektrane na ugljen koji je navodno trebao zamijeniti dva stara bloka. Uspjeli su dobiti i produženje dozvole za rad za stare blokove za tri godine. To je produženje bilo izdano uz neke uvjete, primjerice, pokrivanje zaliha ugljena da se prašina ne širi zrakom, postavljanje učinkovitih mjernih instrumenata u dimnjake i slično, no tvrtka nije imala namjeru ispuniti te uvjete. Tužitelj je čekao devet mjeseci kada su rokovi za ispunjenje nekih od tih uvjeta istekli, te zatim zatražio od suda zatvaranje pogona. Sutkinja je početkom 2014. odobrila zahtjev tužitelja i naredila privremeno zaustavljanje rada blokova termoelektrane koji rade na ugljen. U istoj termoelektrani postoji, naime, i blok koji radi na plin koji nije zatvoren.

Blokovi termoelektrane na ugljen još su uvijek zatvoreni, iako je zatvaranje trebalo biti privremeno. Je li sud ostavio mogućnost da termoelektrana ponovo proradi?

Da, tvrtka nije nikada sudski pokušala rušiti zabranu rada. U sudskoj odluci piše da postoji opasnost po lokalno stanovništvo, a u optužnici se jedna optužba tiče izazivanja namjerne okolišne katastrofe, a druga višestrukih ubojstava. Sud smatra da su menadžeri tvrtke već pokazali da im se ne može vjerovati da će ispuniti uvjete dozvola. Ako ipak dokažu da im se može vjerovati i da su uvjeti ispunjeni, onda se zabrana rada može povući. Tvrtka, međutim, to nije pokušavala osporavati na sudu, ali su pokušali osporiti novu okolišnu dozvolu. Tvrde da su novi uvjeti prestrogi i da ih je nemoguće ispuniti. Nemoguće je jer ih košta previše. Oni, dakle, tvrde da im mora biti dozvoljeno ubiti nekoliko stotina ljudi jer samo tako mogu izvući profit. Ovaj je slučaj još na upravnom sudu.

Kazneni sud sad odlučuje o optužnici. S obzirom na težinu optužbi, očekujete li da će optuženi dobiti dugotrajne zatvorske kazne?

Krajem ljeta 2015. istraga je službeno završila i obaviješteno je 86 ljudi pod raznim optužbama, uključujući tvrtkine menadžere, lokalne i državne službenike. Sudac sada treba odlučiti hoće li pokrenuti suđenje. Po zakonu je trebalo biti održano saslušanje svih tih 86 ljudi, ali mnogi se nisu pojavili na sudu. Ta je faza saslušanja završila krajem prošle godine. Stvar se malo otegnula i jer je u Savoni imenovan novi državni tužitelj. Uskoro očekujemo odluku suda o prihvatanju optužnice. Tvrtka je unajmila najbolje korporativne

odvjetnike, nije jasno kakvu će oni obranu zastupati.

Koje su dalekosežnije posljedice ovog slučaja? Može li se očekivati širi utjecaj na cijelu europsku regulativu vezano uz zaštitu zraka?

Važno je zbog više stvari. Jedna je dokazivanje direktne uzročno-posljedične veze, dokazivanje da emisije nekih plinova iz termoelektrane na ugljen i sistemske okolišne katastrofe izazivaju smrt ljudi. Druga važna stvar su razmjeri optužnice. Bilo je i prije slučajeva kršenja dozvola od strane korporacija, ali su oni završavali manjim upravnim kaznama za tvrtke. Ovaj slučaj je drugačiji jer je riječ o kaznenom postupku, može voditi i u to da brojni ljudi završe u zatvoru na dugo vremena, što bi bio veliki presedan za talijanski pravni sustav. Takva presedanska odluka kasnije može biti korištena i u drugim državama.

Još je izuzetno bitno i to što tužiteljstvo tvrdi da je tvrtka bez obzira na dozvole trebala znati za dugotrajni utjecaj rada svojih postrojenja. Čak i ako je zakon blag, tvrtka se mora truditi minimalizirati utjecaj, smatra tužiteljstvo. Također, iz snimljenih razgovora je jasno da vodstvo nije bilo briga što zagađuju nakon što bi dobili dozvole, otud u optužnici izraz „namjerna okolišna katastrofa“. Optužnica je sročena tako da postavlja pitanje odgovornosti korporacije za utjecaj na okoliš i zdravlje.

Postavlja se pitanje kako šire provesti koncept okolišne kaznene odgovornosti koji proizlazi iz nove direktive na EU razini, ali u praksi to svaka država primjenjuje na svoj način.

S obzirom na veliki broj dužnosnika koji su bili predmet istrage, jesu li se postavljala pitanja o široj političkoj odgovornosti?

Dokument kojim tužitelj objavljuje završetak istrage sadrži i transkripte snimki koji jasno pokazuju upletenost lokalnih i regionalnih političara i dužnosnika u prikrivanje načina rada termoelektrane, te pokazuje da su u potpunosti bili svjesni situacije. Omogućavali su termoelektrani razne iznimke, prikrivali su njihove propuste. Riječ je bila o sistemskom zatajenju sustava na svim razinama. Nakon što je bivši glavni tužitelj umirovljen, svjedočio je u talijanskom parlamentu o slučaju, rekao da je bilo više pokušaja i s državne razine da se istraga zaustavi. Na vlasti su i na lokalnoj i na državnoj razini tada bili socijal-demokrati iz iste stranke. Te snimke su, međutim, nevjerojatne, ljudi na njima direktno izgovaraju „naravno da nećemo ispuniti uvjete iz okolišne dozvole“ i slično.

Je li se kvaliteta zraka popravila od zatvaranja termoelektrane na ugljen?

Lokalni stanovnici kažu da zrak manje smrdi, ali osim što još uvijek radi termoelektrana na plin, razina onečišćenja je tako dugo bila visoka da će se to vjerojatno još godinama odražavati na zdravlje ljudi. Nije riječ samo o zraku, zagađena je i zemlja, a ljudi su se u okolini bavili poljoprivredom. Postoji i pitanje tko je zadužen za čišćenje, tko će to platiti, kao i kod mnogih drugih slučajeva u Italiji. Suđenje poput ovoga moglo bi postaviti i presedan za buduće slučajeve, ako se utvrdi tko plaća čišćenje. Ova tvrtka u Vado Ligureu nije htjela čak ni pokrivati zalihe ugljena pa se ugljena prašina širila posvuda okolo, a prve zgrade se nalaze na nekoliko metara od postrojenja, dječja igrališta su u blizini i slično.

Termoelektrana u Vado Ligureu koristila je ugljen iz rudnika u Kolumbiji, baš kao i termoelektrana Plomin u Istri. Na tribini smo čuli iskustva iz Kolumbije, gdje eksploatacija ugljena također ostavlja teške okolišne i društvene posljedice. Kako vi vidite veze između Kolumbije, Plomina i Vado Ligurea?

Ugljen se uvezio iz Kolumbije i Indonezije. Istraga je otkrila da kolumbijski ugljen ima

visoke koncentracije sumpora što je problematično. Tvrtka je manevrima nekoliko godina dobivala i iznimke od limita za udio sumpora u gorivu. Pošto Plomin nije daleko od Trsta bit će vam zanimljivo da su vlasnici nakon zatvaranja termoelektrane u Vado Ligureu zalihe ugljena prodali termoelektrani u blizini Trsta. Tako se ugljen iz Kolumbije još jednom približio Istri.

Ljudi su u Vado Ligureu vjerovali institucijama od 1971. kada je termoelektrana počela s radom, pa sve dok nije najavljena gradnja novog bloka. Tada su se organizirali i krenuli sami prikupljati dokaze. Čini mi se da priča o novom bloku plominske termoelektrane također i ovdje može biti prekretnica za građane da se pokrenu. Ovaj dio Istre već je platio svoju cijenu onečišćenja.

Građani iz Vado Ligurea pokrenuli su bitku za čisti zrak kao javno dobro. Cijeli pokret za zajednička i javna dobra je u Italiji prilično jak, od referenduma protiv privatizacije vode, do pokreta za kulturu kao zajedničko dobro kroz inicijative kao okupaciju rimskog kazališta Vale. Kako tumačite zašto se baš u Italiji rađaju brojne ovakve inicijative?

Nisam siguran da se oni doživljavaju kao jedan pokret. Postoji puno razočaranja u institucionalnu vlast i ljudima je dosadilo čekati promjene s vrha pa počinju sami živjeti promjenu koju žele vidjeti. Istina je da takvih inicijativa ima sve više, dolaze s raznih razina, no, to je znak da se društvo ipak mijenja.

Ovaj intervju izrađen je uz financijsku potporu Europske unije, solidarnog fonda XminusY i Ureda za udruge Vlade RH. Sadržaj ovog intervjua isključiva je odgovornost Zelene Istre i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stajališta Europske unije niti Ureda za udruge Vlade RH.

